

II

Tanzimat dönemi 1839

- 1- Gülhane Hattı
- 2- Islâhat Fermanı
- 3- Abdülaziz tarafından culûsunu müteakip sadarete gönderilen hat
4. Fermanı Adalet

Gülhane Hattı

*Gülhanede kıraat olunan Hattı Hümayun'un suretidir*¹

26 Şaban 1255 (3 Kasım 1839)

Cümleye malûm olduğu üzere Devleti aliyemizin bidayeti zuhurundan beru ahkamı celilei kura'niye ve kavanini şer'iyeye kemaliyle riayet olduğundan saltanatı seniyyemizin kuvvet ve miknet ve bilcümle tebaasının refah ve mamuriyeti rütbel gayete vasil olmuş iken yüzelli sene vardır ki gavaili müteakibe ve esbabı mütenevviaya mebni ne şer'i şerife ve ne kavanini münifeye inkiyat ve imtisal olunmamak hasbiyle evvelki kuvvet ve mamuriyet bilâkis zaaf ve fakre mubeddel olmuş ve halbuki kavanini şer'iyeye tahtında idare olunmıyan memalikin payidar olamayacağı vazihattan bulunmuş olup cülusu humayunumuz ruzu firuzundan beru efkârı hayriyet âsârı mü-lûkanemiz dahi mücerret imarı memalik ve enha ve terfilhi ahali ve fukara kaziyeyi nâ-fiasına münhasır ve memaliki devleti aliyemizin mevkil cografisine ve arazii münbitsine ve halkın kabiliyet ve istidatlarına nazaran esbabı lâzimesine teşebbüs olduğu halde beş on sene zarfında bitevfikihî taâlâ suveri matluba hasıl olacağı zahir olmağla avnü inayeti hazreti bâriye itimat ve imdadı ruhaniyeti cenabı peygamberiye tevessül ve istinat birle bundan böyle Devleti aliye ve memaliki mahrusamızın hüsnü idaresi zımmında bazı kavanini cedide vaz ve tesisi lazım ve mühim görünerek işbu kavanini mukteziyenin mevaddi esasıyesi dahi emniyeti can ve mahfuziyeti ırz venamusve mal

¹ I. Tertip *Düstur*, Cilt I, s.4-7.

Ahmet Rasim, *Islâbdattan Hakimiyeti Milliyeye*, Cilt: 1, s.233-237. İstanbul 1924

Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, Cilt V, s.263. Ankara 1947,

Maarif Vekâleti, *Tanzimat*, s.48, İstanbul 1940.

Engelhardt, *La Turquie et le Tanzimat*, Cilt: 1, s.257-261. Paris 1884,

tayini vergi ve asakiri mukteziyenin sureti celp ve müddeti istihdamı kaziyelerinden ibaret olup şöyle ki dünyada candan ve ırzu namustan eazz bir şey olmadığından bir âdem anları tehlikede gördükçe hilkatı zatiye ve cibiliyeti fitriyesinde hiyanete meyil olmasa bile muhafazai can ve namusu için elbette bazı suretlere teşebbüs edeceği ve bu dahi devlet ve memlekete muzır olageldiği müsellemler olduğu misillü bilakis can ve namusundan emin olduğu halde dahi sıdku istikametten ayrılmıyacağı ve işi ve gücü hemen devlet ve milletine hüsni hizmetten ibaret olacağı dahi bedihi ve zahirdir ve emniyeti mal kaziyesinin fıkdanı halinde ise herkes ne devlet ve ne milletine ısınmayıp ve ne imarı mülke bakamayıp daima endişe ve iztiraptan hâli olmadığı misullü aksi takdirinde yeni emval ve emlakinden emniyeti kâmile olduğu halde dahi hemen kendü işi ile ve tevsil dairei taayyüşüyle uğraşsın ve kendüsünde günbegün devlet ve millet gayreti ve vatan muhabbeti artıp ana göre hüsni harekete çalışacağı şüpheden azadedir. Ve tayini vergi maddesi dahi çünkü bir devlet muhafazai memaliki için elbette asker ve leşkere vesair masarifi muktaziyeye muhtaç olarak bu ise akçe ile idare olunacağına ve akçe dahi tebaanın vergisiyle hasıl olacağına binaen bunun dahi bir hüsni suretine bakılmak ehem olup eğerçi mukaddemlerde varidat zannolunmuş olan yedi vahit beliyyesinden lehülhamd memaliki mahrusamız ahali bundan evvelce kurtulmuş ise de âlâti tahribiyeden olup hiçbir vakitte semerei nafiası görülmeyen iltizamat usulü muzırrası elyevm cari olarak bu ise bir memleketin mesalihi siyasiye ve umuru maliyesini bir âdemın yedi ihtiyarına ve belki pençei cebrü kahrına teslim demek olarak oldahi eğer zaten bir iyice âdem değilse hemen kendi çıkarına bakıp cemi harekât ve sekenati gadir ve zulümden ibaret olmasıyla bâdezin ahali memalikten her ferдин emlak ve kudretine göre bir vergii münasip tayin olunarak kimseden ziyade şey alınmaması ve Devleti aliyemizin berren ve bahren masarifi askeriye vesairesi dahi kavanini icabiye ile tahdit ve tebyin olunup ana göre icra olunması lazimedendir ve asker maddesi dahi ber minvali muharrer mevaddı mühimmeden olarak eğerçi muhafazai vatan için asker vermek ahalinin farizei zimmeti ise de şimdiye kadar cari olduğu veçhile bir memleketin adedi nüfusu mevcudesine bakılmıyarak kiminden rütbei tahammülünden ziyade ve kiminden noksan asker istenilmek hem nizamsızlığı ve hem ziraat ve ticaret mevaddı nafiasının ihlâlini mucip olduğu misullü askerliğe gelenlerin ilanihayetül ömür istihdamları dahi füturu ve katı tenasülü müstelzim olmakta olmasıyle her memlekette lüzumu takdirinde talep olunacak neferatı askeriye için bazı usuli hasene ve dört veyahut beş sene müddet istihdam zımında dahi bir tariki münavebe vaz ve tesis olunması icabı haldendir.

Velhasıl bu kavanini nizamiye hasıl olmadıkça tahsili kuvvet ve mamuriyet ve asayiş ve istirahat mümkün olmayup cümlesinin esası dahi mevaddı meşruhadan ibaret olduğundan fimabad eshabı cünhanın davaları kavanini şer'ıye iktizasınca alenen berveçhi tetkik görülüp hükmolunmadıkça hiç kimse hakkında hafi ve celi idam ve tesmim muamelesi icrası caiz olmamak ve hiç kimse tarafından diğerinin ırz ve namusuna tasallut vuku bulmamak ve herkes emval ve emlakine kemali serbestiyetle malik ve mutasarıf olarak ana bir taraftan müdahale olunmamak ve firarda birinin töhmet ve kabahati vukuunda anın veresevi ol töhmet ve kabahatten beriüzümme olacakların-

dan anın malını müsaadere ile verese hukuku irsiyyelerinden mahrum kılınmamak ve tebaayı saltanatı seniyyemizden olan ehli islam ve mileli saire bu müsaadati şahanemimize bilâistisna mazhar olmak üzere can ve ırz ve namus ve mal maddelerinden hükmi şer'î iktizasınca kâffei memaliki mahrusamız ahalisine tarafı şahanemizden emniyeti kâmile verilmiş ve diğer hususlara dahi ittifakı arâ ile karar verilmesi lâzım gelmiş olmakla Meclisi Ahkâmı Adliye âzası dahil lüzumu mertebe tekris olunarak ve vükelâ ve ricâli devleti aliyemiz dahi bazı tayin olunacak eyyamda orada içtima ederek ve cümlesi efkâr ve mütaleatını hiç çekinmeyip serbestçe söyliyerek işbu emniyeti can ve mal ve tayini vergi hususlarına dair kavanini muktezkiye bir taraftan kararlaştırılıp ve tanzimatı askeriye maddesi dahi Babı Seraskeri Darı Şurasında söyleşilip herbir kanun karargir oldukça ilâ maşallahu taalâ düstürol amel tutulmak üzere bâlası hattı hümayunumuz ile tastik ve tevşih olunmak için tarafı humayunumuza arz olunsun ve işbu kavanini şeriyeye mücerret din ve devlet ve milleti ihya için vaz olunacak olduğundan canibi hümayunumuzdan hilâfına hareket vuku bulmayacağına ahdü misak olunup Hırkai Şerifeodasında cemi ülema ve vükelâ hazır oldukları halde kasemi billah dahi olunarak ülema ve vükelâ dahil tahlif olunacağından ana göre ülema ve vüzeradan velhasıl her kim olur ise olsun kavanini şeriyeye muhalif hareket edenlerin kabahati sabitelerine göre tedibatı lâyıklarının hiç rütbeye ve hatır ve gönüle bakılmıyarak icrası zımında mahsusen ceza kanunnamesi dahi tanzim ettirilsin ve cümle memurinin elhaletühazihi miktarı vafi maaşları olarak şayet henüz olmıyanları var ise onlar dahi tanzim olunacağından şer'an menfur olup harabiyeti mülkün sebebi azamı olan rüşvet maddet kerihasının fimabağ ademi vukuu maddesinin dahi bir kanunı kavi ile tekidine bakılsın.

Ve keyfiyatı meşruha usuli atıkayı bütün bütün tagyir ve tecdit demek olacağından işbu iradet şahanemiz Dersaadet ve bilcümle memaliki mahrusamız ahalisine ilân ve işae olunacağı misillü düveli mütehabbe dahi bu usulün inşallâhi Taalâ ilelebed bekasına şahit olmak üzere Dersaadetimizde mukim bilcümle süferaya dahi resmen bildirilsin.

Hemen Rabbimiz Taalâ Hazretleri cümlemizi muvaffak buyursun ve bu kavanini müessesenin hilâfına hareket edenler Allahı Taalâ Hazretlerinin lânetine mazhar olsunlar ve ilelebed felah bulmasınlar amin,

Fi 26 Şaban, sene 1255, yevm pazar

Islâhat Fermanı

*Islahata dair tarafı vekâletli mutlakaya hitaben balâsı
hattı hümayun ile muvaşşah şeref sadır olan fermanı âlinin suretidir.²*

11 Cemaziyülahir 1272 (28 Şubat 1856)

Badel elkab,

Malûm olaki yedi müeyyedi mülûkâneme vediai cenabı bârî olan kâffeî sunufı te-beai şahanemin her cihetle tamamîi husulî saadeti hâli akdemi efkârı hayriyet dışarı padişahanem olarak cülusi meymenet men'usı hümayunum gününden beri bu babda zuhura gelen himemi mahsusai şahanemin hamdolsun pek çok semeri naflası meşhur olup mülkü milletimizin mamuriyet ve serveti anbean tezayüt etmekte ise de Devleti aliyemizin şanına muvafık ve mileli mütemeddine arasında bihakkın haiz olduğu mev-kii âli ve mühimme lâyük olan halin kemale isali için şimdiye kadar vaz ve tesisine mu-vaffak olduğum nizamatı cedidel hayriyenin ez seri nev tekit ve tevsil matlubı madelet mahsubı padişahanem olduğu halde umum tebai şahanemizin mesaiyi cemilel ha-miyet kâraneleri ve müttefiki hassı bahirül ihlasımız olan düveli mufahhamanın him-metü muaveneti hayrhahaneleri eseri olmak üzere Devleti aliyemizin bu kerre binaye-tullahtâî taâlâ haricen hukukî seniyesi bir kat daha teekküt eylediğine ve bu cihetle şu asr devleti aliyemiz için bir zamanı hayriyet iktiranın mebdei olacağından dahilen dahi sal-tanatı seniyyemizin tezyidi kuvvet ve miknetini ve revabıtı kalbiyeyi vatandaşî ile birbi-rine merbut olan ve nazarı madalet eseri müşfikânem de müsavi bulunan kaffei sunufı tebeai şahanemin her yüzden husulî tamamîi saadeti hal ve memaliki şahanemizin

² I. Tertip *Düstur*, Cilt I. s.7.

Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi* Cilt: V, s. 266. Ankara 1947,

Maarif Vekâleti, *Tanzimat*, s.56, İstanbul 1940.

Engelhardt, *La Turquie et le Tanzimat*, Cilt: I, s. 263-270. Paris 1884,

mamuriyetini müstelzim olacak esbab ve vesailin anbean ilerlemesi muradı merhamet itiyadı mülükânem iktizasından bulunduğuna binaen hususatı âtiyetüzzikrin icrasına iradei madelet ifade padişahanem şerefsadır olmuştur.

Şöyleki: Gülhane'de kiraat olunan hattı hümayunum ile ve Tanzimatı Hayriyem mucibince her din ve mezhepte bulunan kaffel tebeai şahanem hakkında bilaistisna emniyeti can ve mal ve mahfuziyeti namus için tarafı eşrefi padişahanemden va'd ve ihsan olunmuş olan teminat bu kerre dahi tekit ve teyit kılındığından bunun kâmilen fiile çıkarılması için tedabiri müessirenin ittihaz olunması ve zirri cenahı atifet seniyyei padişahanemde olarak memaliki mahrusai şahanemde bulunan hıristiyan ve sair tebeai gayri müslime cemaatlerine ecdadı izamım taraflarından verilmiş ve sinini ahirede ita ve ihsan kılınmış olan bilcümle imtiyazat ve muafiyatı ruhaniye bu kerre dahi takrir ve ibka kılınıp fakat hıristiyan ve tebeai gayri müslime sairenin her bir cemaati bir mehli muayyen içinde imtiyazat ve muafiyatı hazıralarının rüyet ve muayenesine ibtidar ile olabada vaktin ve gerek asarı medeniyet ve malumatı müktesibenin icap ettirdiği islahatı irade ve tensibi şahanem ile ve Babı âlimizin nezareti tahtında olarak mahsusan patrikhanelerde teşkil olunacak meclisler marifetiyle bilmüzakere canibi Babı âlimize arz ve ifade eylemeğe mecbur olarak cennetmekân Ebülfeth Sultan Mehmet Hanı sani hazretleri ve gerek ahlâfı izamları taraflarından patrikler ile hıristiyan piskoposlarına ita buyrulmuş olan ruhsat ve iktidar niyatı fütüvvetkâranei padişahanemden naşi işbu cemaatlere temin olunmuş olan hal ve mevkiî cedit ile tevfiik olunup ve patriklerin elhaletü hazihî cari olan usulü intihâbiyeleri islâh olunduktan sonra patriklik beratı âlisinin ahkamına tatikiben kaydı hayat ile nasb ve tayin olunmaları usulünün tamamen ve sahihen icra ve Babı âlimizle cematı muhtelifenin rüesayı ruhaniyesi bey-ninde karargir olacak bir surette tatbikan patrik ve metropolit ve murahhasa ve piskopos ve hahamların hini nasbında usulî tahtlifiyenin ifa kılınması ve her ne suret ve nam ile olursa olsun rahiplere verilmekte olan cevalz ve avadât cümleten menolunarak yerine patriklere ve cemaatbaşalarına varıdatı muayyene tahsis ve rühbanı sairenin dahi rütbe ve mansıplarının ehemmiyetlerine ve bundan sonra verilecek karara göre kendilerine berveçhi hakkaniyet maaşlar tayin olunup, fakat hıristiyan rahiplerinin emvali menkule ve gayrimenkulelerine bir gûna sekte iras olunmıyarak hıristiyan vesair tebeai gayri müslime cemaatlerinin milletçe olan maslahatlarının idaresi her bir cemaatin rühban ve avamı beyninde müntehip azadan mürekkep bir meclisin hüsnî muhafazasına havale kılınması ve ehalsi cümleten bir meshebde bulunan şehir ve kasaba ve karyelerde icrai ayine mahsus olan ebniyenin ve gerek mektep ve hastahane ve mezarlık misillü sair mahallerin hey'eti asliyeleri üzere tamir ve termimlerine bir gûna mevani ika olunmayıp böyle mahallerin müceddeten inşası lâzım geldikte patrik veya rüesayı milletin tasvibi halinde bunların resm ve sureti inşası bir kerre canibi Babı âlimize arz olunmak iktiza edeceğinden ya suveri maruza kabul ile müteallik olacak iradei seniyyei mülükânem mucibince iktizası icra veya bir müddeti muayyene zarfında olabada olan itirazat beyan olunup bir meshebin cemaati yalnız olarak sairiyile karışık olmıyarak bir mahalde bulunur ise o yerde ayine müteallik hususatı zahiren ve alenen icrada bir türlü kuyuda düçar olmayıp ahalsi edyanı muhtelifede bulunan cemaatler-

den mürekkep olan şehir ve kasaba ve karyelerde ise her bir cemaatin takımı sakin olduğu ayrıca mahalde bâlâda bastü beyan olunan usule ittibaen kendi kilise ve hastahane ve mektep ve mezarlıklarını tamir ve termime muktedir olabilmesi ve müceddeden inşa olunması iktiza eyliyen ebniyeye gelince bunlar için ruhsatı lazımeyle patrikler veyahut cemaat metropolitleri canibi Babı âlimizden istida edüp Devleti âliyemizce bunda bir gûna mevanîl mülkiye olmadığı halde ruhsatı seniyyem erzan kılınması ve bu makule işlerde hükümet tarafından vuku bulacak muamelat külliyyen hasbi olması ve bir mezhebe tabi olanların adedi ne miktar olursa olsun ol mezhebin kemali serbesti ile icra olunmasını temin için tedabiri lazime ve kaviiyenin ittihaz kılınması ve mezheb ve lisan veyahut cinsiyet cihetleriyle sünufi tebaai saltanatı seniyyemden bir sınıfın aher sınıfından aşağı tutulmasını mutazammın olan kaffe ta'birat ve elfaz ve temyizat muharreratı divaniyyeden ilelebet mahvü izale kılınması ve ahadî nas beyninde veyahut memurin taraflarından dahi mucibi şin ve ar olacak veya namusa dokunacak her türlü tarif ve tavsifin istimali kanunen menolunması ve çünkü memaliki mahrusamda bulunan her din ve mezhebin ayini berveçhi serbesti icra olduğundan tebaai şahanemden hiçbir kimesne bulunduğu dinin ayinini icradan menolunmaması ve bundan dolayı çevrü eza görmemesi ve tebdili din ve mezhep etmek üzere kimse icbar olunmaması ve saltanatı seniyyemizin memurin ve hademesinin intihap ve nasbı tensip ve iradei şahaneme menut olarak tebaai Devleti aliyemin cümlesi her hangi milletten olursa olsun devletin hizmet ve memuriyetlerine kabul oluncaklarından bunlar ehliyet ve kabiliyetlerine göre umum hakkında meriyüül icra olacak nizamata imtisalen memuriyetlerde istihdam olunmaları ve saltanatı seniyyem tebaasından bulunanlar mekatibi şahanemin nizamatı mevzualarında gerek since ve gerek imtilhanca mukarrer olan şeraiti ifa eyledikleri takdirde cümlesi bilâfark ve temyiz Devleti aliyemin mekatibi askeriye ve mülkiyesine kabul olunması ve bundan başka her bir cemaati maarif ve hıref ve sanayle dair milletçe mektepler yapmağa mezun olup, fakat bu makule mekatibi umumiyenin usuli tedrisi ve muallimlerinin intihabı azası tarafları şahanemden mansub muhtelit bir meclisi maarifin nezaret ve teftişi tahdında olması ve ehli İslâm ile hıristiyan vesair tebaai gayri müslime meyanesinde veyahut tebaai iseviyye vesair tebaai gayri müslimeden mezahibi muhtelifeye tabi olanların birbirini beyninde ticaret veyahut cinayata müteallik zuhura gelecek cemi deavi muhtelit divanlara havale olunup istimai dava için işbu divanlar tarafından akdolunacak meclisler aleni olacağından müddei ile müddeialeh muvacehe olunarak bunların ikame edecekleri şahitler tekariri vakialarını daima kendi ayin ve mezhepleri üzere icra edeceklerini birer yemin ile tasdik eylemeleri ve hukuku adiyeye ait olan deavi dahi eyalât ve elviye muhtelif meclislerinde vali ve kadî memleket hazır oldukları halde şeran veya nizamden rüyet olunup işbu mehakim ve mecalliste muhakematı vakia aleni icra olunması ve hıristiyan vesair tebaai gayri müslimeden iki kimse beyninde hukuki irsiyye gibi deavil mahsusası sahibi dava olanlar istedikleri halde patrik veya rüesa ve mecallis marifetiyle rüyet olunmak üzere havale kılınması ve mücazat ve ticaret kanunlarıyla muhtelif divanlarda icra olunacak usul ve nizamatı mürafaat mümkün mertebe süratle ikmal

³ "Edecekleri" olmak gerekir.

olunarak ve zabtû tedvin kılınarak memaliki mahrusai şahanemde müstamel olan elsi- nei muhtelifeye tercüme ile neşrû ilan olunması ve hukuku insanıyyeyi hukuku adalet ile tevfiğ için mazannei sui olanların veyahut tedibatı cezaıyyeye müstahak bulunanların haps ve tevkiflarına mahsus olan kaffei mahbes ve mahali sairede usulü hapsiyenin mümkün mertebe müddeti kalile zarfında ıslahına mübaşeret olunması ve herhalde hapishanelerde bile canibi saltanatı seniyyemden vazı kılınan nizamâtı inzi- batıyyeye muvafık olan muamelatten maada hiçbir gûna mücazâtı cismaniye ve eziyet ve işkenceye müşabih kaffei muamele dahi kâmilten lağv ve iptal kılınması ve bunun hilafında vuku bulacak hareket şediden men ve zecrolunacağından maada bunun icra- sını emreden memurin ile bilfiil icra eyliyen kesianın dahi ceza kanunnamesi iktiza- sınca tekdîr ve tedip olunması ve Darüssaltanatı seniyyem ve eyalat ve bilâd ve kurada umuru zaptiyenin tanzimi maddesi asudei hal olan kaffei tebaai mülukaneme kendi mal ve canlarının muhafazasına sahihen ve kaviyyen emniyet verecek surette tanzim kılınması ve verginin müsavatı tekalifi sairenin müsavatını mucip olduğu misillü hu- kukça olan müsavat dahi vezaiğçe olan müsavatı müstelzim olduğundan hıristiyan vasir tebaai gayri müslime dahi ehalil islâm misillü hissei askeriye itası hakkında muahharan verilen karara inkiyat mecburiyetinde bulunması ve bu hususta bedel ver- mek veya nakten akçe itasıyle hizmeti fi'liyeden muaf olmak usulünün icra olunması ve islâmdan maada tebaanın sunufi askeriye içinde sureti istihdamları hakkında niza- matı lâzime yapılıp müddeti kalilei mümkün zarfında neşrû ilan kılınması ve eyalat ve elviye meclislerinde tebaai müslime ve isaviyye vesaireden bulunan âzanın emri inti- haplarını bir sureti sahihaya koymak ve ârânın doğruca zuhurunu temin eylemek için işbu meclislerin sureti tertip ve teşkilleri hakkında olan nizamâtın islâhına teşebbüs ile Devleti âliyyem neticei ârâyı ve verilen hüküm ve kararı sahihen bilmek ve buna neza- ret etmek esbab ve vesallî muessiresinin istihsalını mütalea eylemesi ve çünkü bey ve furuht ve tasarrufu emlâk ve akar maddeleri hakkında olan kavanin kâffei tebaai mülü- kanem hakkında müsavi olduğundan kavanini devleti âliyyeme ve nizamâtı zabıtai be- lediyyeye ittiba ve imtisal eylemek ve asıl yerli ehalinin verdikleri tekalifi vermek üzere saltanatı seniyyem ile düveli ecnebiye beyninde yapılacak suveri tanzimiveden sonra ecnebiyyeye dahi tasarrufu emlâk müsaadesinin ita olunması ve tebaai saltanatı se- niyyemin kâffesi üzerinde tarh olunacak vergi ve tekalif sınıf ve mezheplerine bakıl- mıyarak bir surette ahz olunmakta idiğünden işbu tekâlifin ve aleyhusus aşarın ahzu isti- fasında vuku bulmakta olan sui istimalatın ıslahı tedabiri seriası mütalea ve müzakere olunup doğrudan doğruya ahzi vergi etmek usulünün peyderpey icrası kabil oldukça varidatı devleti âliyyemin ilzam olunması usulünün yerine bu suret ittihaz kılınıp usuli haliye cari oldukça memurini Devleti âliyyem ile mecalis azalarının müzayedeleri ale- nen icra olunacak olan iltizamattan birini deruhte ettirmeleri veya bir gûna hisse alma- ları mücazâtı şedide ile men kılınması ve tekâlifi mahalliye dahi mehmaemken mah- sulâta halel vermeyecek ve ticareti dahiliyyeye mani olmayacak surette vaz ve tayin olunması ve umuru nafia için tayin ve tahsis olunacak mebalîği münasibeye berren ve bahren inşa ve ihdas olunacak turuk ve mesalikten istifade edecek olan eyalat ve san- caklarda vaz ve tesis kılınacak vergiyi mahsuslar dahi ilâve edilmesi ve saltanatı se- niyyemin beher sene için varidat ve masarifat defterinin tanzim ve iraesî hakkında

muahharen bir nizâmı mahsus yapılmış olduğundan bunun temâmil icrâyı ahkâmına itina olunması ve her bir memurine tahsis kılınmış olan maaşların hüsni teviyesine mübaşeret kılınması ve her bir cemaatin rüesasiyle tarafı eşrefi şahanemden tayin olunacak birer memurları tebaai saltanatı seniyyemin umumuna ait ve raci olan maddelerin müzakeratına Meclisi vâlâda bulunmak üzere makamı celili vekaleti mutlakamdan mahsusen celp olunup ve işbu memurlar birer sene için tâyin kılınıp bunlar memuriyetlerine başladıkları gibi tahlif olunmaları ve Meclisi vâlânın azası gerek adi ve gerek fevkalâde vuku bulan içtimalarında rey ve mütalaalarını doğruca beyan ve ifade etmeleri ve bundan dolayı asla rencide olunmamaları ve ifsad ve irtikap ve ittisafa dair olan kavaninin ahkâmı kaffei tebaai saltanatı seniyyem haklarında herhangi sınıfta ve ne türlü memuriyette bulunurlarsa bulunsunlar usulü meşruasına tevfikân icra olunması ve Devleti aliyemin tashihi usulü sikket ile umuru maliyesine itibar verecek banka misillü şeyler yapıp memaliki mahrusai şahanemin menbai serveti maddiyesi olan hususata iktiza eden sermayelerin tayiniyle ve mahsulâtı memaliki şahanemin nakli için icap eden turuk ve cedavilin küşadiyle ve emri ziraat ve ticaretin tevessüüne hail olan esbabın meniyle teshilatı sahihanın icra olunması ve bunun için maarif ve ulûm ve sermaye avrupadan istifadeye bakılması esbabının biletraf rıutaleasiyle peyderpey mevki icraya konulması maddelerinden ibaret olmakla sizki sadriazamı sûtude şiyemi müşarünileyhsiz işbu fermanı celilül ünvanı mülukanemi usulü üzere gerek Dersaadetimde ve gerek memaliki şahanemin her bir tarafından ilân ve işaatle hususata meşruhanın balâda beyan olunduğu ve çile icrâyı iktizalarına ve bundan böyle ahkamı celilesinin daima ve müstemiren meriyülicra tutulması esbabı lazime ve vesaili kaviyesinin istihsal ve istikmalî hususuna bezli celli himmet eyliyesiz şöyle bilesiz âlâmeti şerifeme itimat kılâsız tahrîren fi evaili şehri cemaziyel uhra sene isna ve sebîn mietyen ve elf.

Abdülaziz tarafından cülusunu müteakip sadarete gönderilen hat⁴

23 Zilhicce 1277 (1861)

Veziri maali semirim Mehmet Emin Paşa

Bu defa Cenabı malikül mülkün iradei lemyezeliyesi ile ecdadı ızamımız tahti saadet bahtında culûsumuz vuku bulup senin mücerrep olan dirayet ve sadakatın ciheti ile hatbı cesimi sadaret uhdei reviiyyetinde ipka ve sair vükelâ ve memurın dahi yerlerinde takrir kılınmıştır. Devleti aliyemizin bimennihi taâlâ ikmalî saadeti hal ve bilâ istisna bilcümle tebaai saltanatı seniyeimizin istihsali refah ve rahatları azamı amalımız olduğunu ve bu umniyei hayriyenin husulü ve kâffei sekenei memaliki mahrusemizin temini can ve ırz ve malları zımında tesis olunmuş olan kâffei kavanini esasıyeyi adliye tarafımızdan tamamen tekit ve teyit kılındığını cümleye ilân ederim. Saltanatı Seniyeimizin medarı teyit ve esası şevketi olan şeriati şerifeki adaleti mahzadır anın ahkâmı münifesi cümlemize delili tariki selâmet olduğu cihetle umuru şeriyeye ziyadesi ile dikkat olunması matlubu katimizdir. Ve her devletin balsı devam ve tezayüdü şevket ve asayışi kavanini mevzuaya herkes tarafından tamamı ile mutavat olunmak ve kibar ve sigar cümleten hak ve vazifesi dairesini tecavüz etmemekle olacağından bu yolda hareket edenler tarafımızdan mazharı mükafat olacakları misillü hilâfında bulunanların dahi mücazaatını görmeleri muhakkaktır. Binaenaleyh umuru mütenevviyi Devleti âliyemizde bilcümle dalyân ve bendegân ve memurının istikametle hizmet ve sadıkane ifayı vezalfi memuriyet etmeleri cümleyi evamiri müekkeideyi şahanemizdedir. Muazamatı mesalihi düveliye hazireti muvaffakîl umurun tevfiği ve erkânı devletin ikdam ve ittifakı ile karını hüsnü netice olageldiği müsellemtandır. Devleti aliyemi-

⁴ 1. Tertip *Düstur* Cilt.1, s.14.

zin umuru mülkiye ve maliyesinin derecei matlubei intizam ve mazbutiyete isali işte şu kaideyi müsellemeye kemâli tevessüle yani cümle tarafından halisane ve müstakimane ihtimam ve gayret menut olup tarafımızdan ol babta her türlü nezaret ve himmet olunacağı ve bir müddetten beru esbabı muhtelifeden naşi malca arız olan müşkilâtın bi avnihi taâlâ kariben defi hakkında masruf olacak himemi mahsusai şahanemize her daire ve idare canibinden hakkıyla ve tamamıyla ittiba olunarak ve zatımızca Devletimizin iade ve tezyidi itibarı malisinden ve tebamızın refahından başka fikir ve emel olmadıği bilinerek emvali devletin istihsal ve sarfında tasarrufatı kâmileyi ve beyhude telef ve serıften vikayesini mucip olacak islahatın peyapey tarafımıza arz olunması ve devleti aliyemizin ahadı esbabı şevketi olan asakiri beriye ve bahriyemizin dahi her hal ve mahalde muhafazayı nizam ve intizam ve istikmalî refahlarına dikkat edilmesi ve saltanatı seniyeimizin dost ve mütefikî olan düveli ecnebiye ile carî olan münasebatı muvalatkâranesinin an bean takidine sarfı meçhut ve muahedatı münakide ahkâmına müstemiren riayet kılınması velhasıl idareyi Devletin her cihet ve her ferinde vezaifi nezaifi istikamet ve iffet ve sadakat ve gayreti cümlelerin kendisine esasî hareket ve baisî felâh ve selâmet bilmesi iradeyi katiyemizdendir. Şurasını dahi ilân ve ilâve ederim ki tebamın asayiş ve refahı hakkında olan arzuyu şahanem istisna kabul etmeyinceğinden edyan ve akvamı muhtelifeden bulunanları dahi cümleten tarafı hümayunumdan adalet ve himmet ve temini hüsnü halleri emrinde dikkatı mütesaviyê göreceklerdir ve Cenabı hakkın mülkümüze ihsan buyurmuş olduğu esbabı azimeî servetü samanın tevessüî tedricisiki sayei makderetvayei saltanatımızda cümlelerin saadetî halini mucip olacak terakkıyatı sahihedir anların ve Devleti âliyetimizin istiklâlî kazıyeî mühimmesinin indimizde eazı efkâr olduğunu dahi tekrar eylerim. Hazreti feyyazı mutlak habibi ekremî hürmetine cümlemizi muvaffak buyura, amin.

Fı 23 Zilhicce Sene 1277.

Fermanı Adalet⁵

*Islahatı Dahiliyeye Dair Vekâleti Mutlâkaya
Hitaben Şerefsudur Olan Fermanı Alinin Sureti Münifesidir.⁶*

13 Zilkade 1292 (1875)

Badel elkab

Her devleti mütemeddinenin akdamı umuru hukuku âmmenin temini kaziyesi olup bu esasın muhafaza ve bekasına medar olan esbab ve vesail mutlâka kaffi ibat haklarında bilâ istisna istilzâmı adalet ve idarei hükümette intizamı hareketle hasıl olur. Ve her şahsın her türlü fevaid ve menafii vatan ve memleketinin asayiş ve mamuriyetile me'mun ve kahfuz olabilüp emniyet ve menfatı hususiye ancak emniyet ve menfaatı umumiyeye ile vücude gelir; binaenaleyh culûsu hümayunu Şahanemizdenberu bütün âleme neşir olunan efkâr ve niyati hayır ayatı mülûkânem biavnihi taâlâ saltanatı seniyeimizin itilâyı şân ve şevketi ve sunufu tebaamızın devamı huzur ve rahatı ile memaliki devleti aliyemizin servet ve mamuriyetçe müstait olduğu terakkîyatın istikmali maddelerine matuf idigünden şu amâli hayriyei mülûkânemin bir kat daha tevsi dairi madeleti bahiresiyle emniyeti umumiyeye tamamen kafil ve tebaai şahanemin her sınıfına ait ve şamil olacak müsaadet ve islâhatın bu kerre teyemmünen tayin ilânı ve indi hilâfet peyvendü hümayunumda garını tasvip olarak hususatı âtiyetüzzikir ilâ maşellâhi taâlâ düstürülamel tutulmak üzere icralarına irâdei adâlet ifadei padişahanem şerefsadır olmuştur. Şöyleki temini hukuku tebaada asılolan şeyler kuvvel adliyyeye kuvvel icraiyeinin müdahale etmemesi ve ahkâmı kavaninin her türlü sui istimalâtan masun bulunması kaziyeleri olarak mahakimin emniyetli umumiyeye mazhariyetleri ise yalnız teşkilâtıyla olmayup erkân ve azasının ehliyeti sahihe ve sıfatı hassenei iffet ve istika-

⁵ Bir kısım resmi metinlerde verilen unvandır (1. Tertip *Düstur*, Cilt 3, s.24)

⁶ 1. Tertip *Düstur*, Cilt.3, s.2-9

metle memduhiyetlerine ve meslek ve hareketlerine ⁷ hakkaniyet ve madelete makruniyetine mevkuftur. Divanı Ahkâmı Adliyemizin teşkili işte şu tarif ve tavsife muvafık bir mercil adalet tayini maksadına mübteti olduğundan heyet ve vezai fi memuriyetlerinin bu esasa tatbikan tanzim ve tensiki ve müteferriatinin meratibi muhtelifesince islâhatı sahihe icrası lâzımgelip çünkü mahakim hakkında usulü bitarafıyî muhafaza etmek muamelâtî vakıalarının vesaiti idareden tefrikile hasil olacağı gibi erbabı mahakimin umum nazarında mazharı emniyeti tamme olmaları bilâ mucip azil ve tebdil edilmelerine menut ve bu dahi kendilerinin intihap mütemen ve muteber üzerine tayin kılınmalarıyla meşrut olduğundan azamı mahakimi nizamiye olan mahkemei temyiz riyaseti vazifesi umuru adliyemiz nazırı uhdesinden alınarak münkasim olduğu iki daireye bir reisi evvel ve bir reisi sani nasbı ve yine bu kabilden olmak üzere ticaret divanı istinafinin ve mahakiminin umuru adliyemiz nezaretine rapt ve ilhakıyla bunların merbut oldukları ticaret nezaretinin esbabı ticaret ve sanayi ve ziraatin terakkisi vazife aslıyesine tahsis kılınması ve şu halde ticaret divanı istinafiyle divanı cinayet vezayifinin divanı ahkâmı adliyemize merbut mahkemei istinafiye vezayifine ilâvesiyle mevaddı cezaîye ve hukuku adliye ve hususatı ticariyeye tahsisen üç kısım olarak tanzim ve islâh ve bunların ve mahkemei temyiz rüesa ve âzasının hakikaten evsafı kanuniye ile muttesif olmak üzere müceddeden intihap olunması ve ba'dezzin intihabı sahih ve salim tahtında müntehap azayı mahakimin vaziyeti aslıyesine tevfi kan bilâ mucip azil ve tebdil olunmayacaklarını mutazammın yedlerine beratı âlişanım itasile beraber kendilerine mahsus bir hakkı tekaüt nizami yapılması cümlei evamiri adliyei şahanemizdendir. Divanı ahkâmı adliyemizin bu suretle tanzimi ahvali mücerret silsilei mahakimi nizamiyenin tensiki ile umuru hukukiyenin temini hüsnü cereyanı daimisi maksadına mebni olduğu cihetle bu islâhatın memaliki mahrusai şahanemde ihkakı hukuku ibat ve neşri levazım adlû dade memur olan mahakimi nizamiyeye tamimi dahi eşfakı amimeî şahanemiz iktizasından olmağla bunların usulu teşkilât ve intihabatını umumun emniyet ve vusukuna mani bir halde ve hükümetin tahtı tesiri nufuzunda bulundurmamak için gerek işbu mahakime ve gerek idare meclislerine müslim ve gayri müslim tayin kılınacak aza ve mümeyzler kendi taraflarından intihap olunmak üzere umum tebaî mülükanemize ruhsat ita kılındığından bunların dahi hemen olveçhile icrası teşkilât ve intihabatı hakkında her tarafa talimatı vaziha gönderilmesi ve vilâyat merkezlerinde bulunan naibler divanı temyizlerin riyasetinde bulunmak üzere mecalisi temyiz riyasetlerine ehil ve erbabının intihap ve tayin olunması ve liva ve kazalar mahakimi şeriyesinden verilen ilâmatın tetkikatı şeriyesi dahi işbu merkez naiblerine ihale edilmesi ve alelilâk mahakimin vücudundan murat hukuku naas için merkezi emniyet tayıneninden ibaret olduğundan ehli islam ile hirstiyan vesair tebaal gayri müslime beyinde veyahut tebaal iseviye vesair tebaal gayrimüslimeden mezahibi muhtelifeye tabi olanların yekdigeri arasında zuhura gelen daavinin mahakimi nizamiyeye havale kılınması ve mahakimin muhakematca tanzimi hareket ve muamelatı için iradei şahanem iktizasından olan kanun ve nizamın serian ikmalî ile mevkiil icraya konulması ve bir de mahakimce en ziyade dikkate şayan olan madde ahkâmı vakiada kanunun hüsnü isti-

⁷ "Hareketlerinin" olması muhtemeldir.

mali ile eshabı hukukun taaddiden vikayesi keyfiyeti olup alel husus muhakematı cezaiyede efalî müsbenenin ahkamı kanuniye ile tatbikatında iltizamı dikkatle hiç kimse- nin bilâ hüküm mahbeste kalmaması ve muamelei cevriye ve ezaiyenin asla vukuuna meydan verilmemesi farizeden bulunmağla o misillü efal ve harekatı ve umuru kanuniye de sui istimali tahakkuk edenlerin şediden mücazâtı mukarrer bulunduğunun ilânı ile umumun temin ve adaleti matlubenin ezsernev tebyin olunması dahi iradei müekkideyi şahanemiz muktezasındandır. Temini hukuku teb'a kaziyei esasiyesinin aksamı mühimmesinden biri dahi tekâlifi mürettebei Devletin gerek nisbeti asliyesini ve gerek emri tahsil ve istifasını adalet ve hakkaniyete tevfiğ eylemek maddesidir. Egerçi hazineyi Devleti aliyemizin varidatı umumiyesi vezayifî hükümet ve metbuiyet levazımından olan mesarifi mülkiye ve askeriyeye mukabilinde mevzu olduğu cihetle memleketimizin menabii servetinden istifade olundukça ve medeniyet ve mamuriyeti mütezayit oldukça bir taraftan varidatımızın esbabı terakkisini aramak iktiza eder ise de varidatı mevcudeden ahalimizi izaç eden ve hazine Devletimizin faidesini temin edemiyen şeylerin şayanı itibar olmaması cümle makasidü hümayunumuzdandır. Zikrolunan tekâlifi mevzuadan umum tabaai şahanemizin ifa etmekte oldukarı vergi ile rüsumatı dahiliyenin müteaddit nevi ve cihetten husule gelmesi tevziat ve tahsilatının bittabi rabitai adaletten çıkarmakta olduğundan ahali memaliki mahrusai şahanemizi izacattan kurtaracak ve nisbeti umumiyede iltizamı itidal ile hazine Devletimizce dahi meşruen istifade olunacak yolda işin ciheti vahdeti bulunarak heman mevkiî icraya getirilmesi ve bir de varidatı öşriyeye bir aralık munzam olan rubu tebaamızı umumen muhit olan madeleti mülûkanemiz asarından olmak üzere muahharen bilküllüye af ve ref olmuş ise de varidatı öşriyenin mültezimin vasıtası ile istifasında taaddiyat ve hem zürra haklarında ve hem de hazine celilemce iki taraflı hasaratın dahi men ve define müteallik tedabiri müessesirenin icra olunması ve tebaamızın doğrudan doğruya ifa eyledikleri tekâlifin emri tahsili bir vazifei müstakile iken bunun taşralarca kuvvei zabıtaya tevdiî yolsuz olduğundan tahsildarlık işinin umuru zabıttan tefriki ile müslim ve gayri müslim ahalice münthap ve mevsuk ve mutemet kesandan tahsildarlar tayin olunarak yapılacak talimatı mahsusasına tevfiğan emvali mürettebenin bu vesait ile tahsil ve temin ettirilmesi nezdü hümayunumuzda katiyen mukarrer ve mültezem bulunmakla işbu taslihi muamelatı maliye ve tahsiliye maddelerinin daği bilâ tehir icralarına ibtidar kılınmasını emrû tekit eylerim. Umum tabaai şahanemize müteallik umurun biri dahi emvali gayrimenkulenin medarı tasarrufatı olan senedatın islâhı maddesidirki bunların darsaadetimde ve gerek taşralarda muhtelif ve mütenevvi surette ita ve ekser emlakın senetsiz tasarruf olunması mehakimi işgal ve ahaliyi izaç edecek müşkilat ve münazaatı ve emlakce tedennii itibaratı mucip olduğundan bu halin mahf ve defi için defteri hakarı nezaretinin senedatı umumiyeye itasına mercii müstakil ittihazı ile her nevi emvali gayri menkule senetlerinin oradan verdirilerek tebaai saltanatı seniyeimizin temini mallarını müeyyit bir kaidei kaviye ibraz olunması ve tekrara hacet olmadığı üzere kâffei tebaai Devleti aliyemizin mahzuziyeti⁸ mal ve can emniyeti ırz ve namusları akdemi makasidü padişahanem olup ve matlubu mühimmin

⁸ "Mahfuziyet" olmak gerekir.

vesaiti husulünden biri dahi asakiri zabtiye olduğundan bu sınıfın mahallerince müte-
men ve ehli ırz ademlerden intihap ve istihdamları ve tâyini vezaifleri maddelerinin
heman mevkii fiil ve icraya getirilerek emrû zabıta ve emniyeti sunufu tebaanın bu ci-
hetle dahi teyit edilmesi matlubu maali mashubu mülûkanemizdir. Memaliki Devleti
aliyemizin terakkiyatı mamuriyet ve medeniyeti eazi amali hümayunum olup fakat bir
mülkün tezayüdü ümran ve samanı ahalisinin saadeti halleri ile meşrut olmak hikmet
ve ⁹ hükümet muktezasından bulunmakla sunufu tebaamızın tanzimi turuk ve meabir
ameliyatında ve sair umuru nafıada hamiyet ve vatanperverlikleri icabınca gösterdikleri
mesai ve gayretî esasen ve külliye memnu olan angarye maddei muzirresi gibi bir
takım tazyikat ve izacat ile sui istimalden muhafaza etmek yani emri mamuriyete hiz-
meti tebaamızın malen ve bedelen hasar ve muzarına alet etmemek umuru mefruze-
den olmağla bu babda ittihaz kılınmış olan bir kaidei gayri mergubenin hemen taslih
ve temini ile memurini mülkiyeye tenbihatı katiye ve ekide icrasına ve bu yolda rızai
hümayunuma muhalif halatın meni vukuuna nazareti mütemadiye icra kılınması ve bu
cümle ile beraber memaliki şahanemde ziraat ve felahat ve sanai ve ticaretin ıslah ve
teksiri ile tebaamızın izdiyadi servet ve kudretlerine çalışması elzem olup ticaret neza-
retinin vazifesi aslıyesi şu maksadı hayır mefsedi padişahanemin fiiliyatına hizmet
etmek için ezserinev tahdit ve tâyin olduğundan mevaddı meşruhenin de erbabı
vukuf ve malumat ile bilmüzakere velistizan kararlarının icrasına ihtimam edilmesi ve
çünkü balâda beyan olduğu üzere müstazilli sayeî himayeti mülûkanem olan her
sınıf tabaai devleti aliyem nazarı refet eseri şahanemde adaleti kamile ile müsavi oldu-
ğundan tebaai gayri müslimeî padişahanem cemaatlarına ait muafiyat ve serbestii
icrayı âyin ve mezhepleri hakkında bidiriğ olan müsaadati mevzue iktizasınca patrikle-
rin ve sair ruesayı ruhaniyenin cemaatı milliyeleri umurunda haiz oldukları iktidar ve
ruhsata ve mecalisi mahsuselerine mevdu olan mezuniyet ve salahiyete tevfiikan ihtiya-
cat ve mesalihi mahsuselerine müteallik mevad da aletdevam mazharı sahabet ve hi-
mayet olmaları ve meabit ve mekatip ve sair ebniyel milliyelerinin ihdas ve inşalarında
teshilatı kamile icrası mukarrerdir. Bu müsaadati mülûkanemle beraber sunufu tebai
şahanemin kabiliyet ve liyakatlarına göre meratıp ve hidematı Devleti aliyemize na-
liyetleri zımında babı ihsan meabı hümayunum kendilerine hemişe meftuh olduğun-
dan tebaai gayri müslimeî şahanemden istikametle mevşuf ve iktidarları mücerrep ve
meşhur olanların müstait oldukarı hidematta dairei istihdamlarının teyit edilmesi ve ta-
baai gayri müslimeî mülûkanemden alınmakta olan bedelatı askeriyeye tebaai müslimeî
Devleti aliyemin hizmeti fiiliyei askerleri mukabilinde mevzu olup fakat hukukca olan
müsavat vezaifce olan müsavatı dahil müstelzim olduğu halde bunun nisbeti umu-
mîyesinde mükellefinin esnan ve ahvalince o kaideye riayet olunmaması gibi cemaat-
lerince tevzi ve tahsilî dahi usulü salime ve adile tahtında cereyan etmediği anlaşıldığın-
dan niyatı adliyei hümayunumuzun eseri fiilisi ol babda dahi isbat olunmak için
ba'deezin bedeli askerinin tebaai gayri müslimeî şahanemden yirmi yaşına balığ ol-
mayanlar ve kırk yaşını tecavüzle sinnî piriye vasil olanlar ve alil ve amelmande bulu-
nanlar dahil olmamak üzere tevzi kılınması ve bunun nüfus miktarı hesabı ile tertibi

⁹ (Ve) nin fazla olması muhtemeldir.

aslisi dairesinde miktarı mevzuuna halel gelmemek ve belki efradı mükellefenin mevcudu ittibariyle terakkisi halinde varidatı hazinesi devletimiz temin olunmak üzere esnam ve kaidei meşruhe veçhile istifası maddesinin kendilerine havale olunması ve şu halde tebai müslimeî şahanemin hizmeti filliyey askeriyeye için bedeli nakti vermek isteyenlerinden alınmakta olan yüzer altının kaidei müsavata riayeten elli altına tenzil kılınması ve memaliki devleti aliyemizin bazı mahallerinde tebai gayri müslimeî şahaneme arazi verilmeyipte kendilerinin çiftçilikte istihdamları usulünün ceryanı hilâfı şiarı hükûmet ve menafii teb'a perveri ve madelet olduğundan bundan böyle sunufu teb'a mızın gerek bilmüzayede satılan arazi mahlûlenin tefvizinde ve gerek efradı nastan arazi ve emlak tefriğinde asla farklı tutulmıyarak arazi kanunamei hümayunumuz ahkâmından müsavata kâmile ile istifadelerinin temin ve teyid edilmesi ve taşralarca tebai gayri müslimeî şahanem terekkelerinde zuhur eden vasiyetnameler ahkâmı muhafaza ile velisi olan eytamı gayri müslime emvali mevruresi idaresine müdahale olunmayıp şu kadarki veli ve vasi tarafından bu makule emvali eytamın itlafına tasaddi olduğundan şikâyet edilir ise tarafı hükûmetten tahtı himayat ve nezarete alınması dahi katiyen matlubu şahanemdir. Şurası tekrar ve beyandan müstağnidirki bu tenbihat ve müsaedatı padişahanemin üssü esası vedai yedi müeyyedi hümayunum olan ehali ve berayanın istikmalî saadetî halleri kaziyesi bulunmakla ve her devletin baisi devam ve tezayüdü şevket ve asayişî vasıtai icraye olan memurin taraflarından meslek ve hareketlerinde iltizamî adalet ve istikamet ve kavanini mevzuaya herkes tarafından mutavaat olunmak ve kibar ve sigar cümleten hak ve vazifesi dairesini tecavüz etmemekle rehni itminan olmakla bu yolda hareket edenler tarafı hümayunumdan mazharı mükâfat olacakları misüllu hilâfında bulunanların dahi mücazat görmeleri muhakkaktır. Binanaleyh işub iradat ve niyatı adalet beyinatı şahaneme muhalif halat ve taaddiyat vukua gelir ise derri devletmedarıma müstekimane arzı tahkikat ve müstediyaatı meşruc hakkında bir kaidei sahihe ve salime ittihazının mütalea ve istizan kılınması ve umuru adliyenin hüsnü ceryanı için ittihaz olunacak tedabiri teminiyeye ilâveten vülât ve mutasarrıfın ile kaymakamların velhasıl kâffeî memurini mülkiyenin vezaifi şu evamiri celileî hümayunuma ve umuru idarenin mukteziyatına tevfikân tâyin ve tertip olunarak ana göre nizamat ve talimatı lâzimenin tanzim edilmesi ve şu kadarki bâlâda tadat olunan müsaedatı rahimaneî mülûkânem vezaifi tabiiyet ve müsadekati kemahiye hakkiha ifa eden tebai devleti aliyem haklarında cari olarak tariki mutavaat ve inkiyattan inhiraf edenler eltafi hümayunumdan bittabi ve bilkülliyey müstefit olamayacağıının dahi ilânı matlubu katimiz olmağla sizki sadriazamı sûtudeşiyem müşarüleyhsiz işbu fermanı celilülünvanı mülûkânemi usulü üzere gerek dersadetimde ve gerek memaliki mahrusai şahanemin her tarafında neşir ve ilân ile hususatı mebsutenin icrayi iktizalarına ve bundan böyle daimen ve müsterrirren meriyülcra tutulması esbabının istikmaline bezli celli himmet eylesiniz. Tahriren filyevmüsalis öşrû min şehri zilkaadetilşerife lisenetin isna ve tiseyn ve mieteyn ve elf. 1292 (1875).

